

Jaarverslag 2005

INHOUD

2	WOORD VOORAF
6	PRESENTATIE
6	Tijdelijke tentoonstellingen
16	Permanente tentoonstelling
18	Educatie en informatie
22	COLLECTIE
26	ARCHEOLOGIE
28	MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN
30	INTERNATIONALE SAMENWERKING
34	BIJLAGEN
34	Bezoekersaantallen
36	Tentoonstellingen in 2006
37	Stichting Amsterdams Historisch Museum
37	Het Genootschap Amsterdams Historisch Museum
38	ANNUAL REPORT SUMMARY

AMSTERDAMS
Historisch Museum

Woord Vooraf

VEEL TENTOONSTELLINGEN, VEEL PUBLIEK

Met drie prachtige grote tentoonstellingen, *Stadse Beesten* en *Suiker* in het Amsterdams Historisch Museum en *Rijk gekleed 1750-1914* in Museum Willet-Holthuysen hebben wij op zich al een boeiend tentoonstellingsjaar achter de rug. Dit werd versterkt door het grote aantal kleine tentoonstellingen dat in 2005 is gerealiseerd.

Stadse Beesten, opgezet als een echte familietentoonstelling, bracht vele kinderen, ouders, oma's en opa's naar ons museum, die na hun bezoek in het gastenboek schreven hoezeer ze hadden genoten. Ook de pers was enthousiast over *Stadse Beesten*. Bezoekers en pers roemden vooral de leuke en leerzame interactieve onderdelen. Wij zijn er trots op dat er vanuit de natuurhistorische musea grote waardering was voor de tentoonstelling en dat een aanzienlijk deel van deze interactieve presentaties een tweede leven is begonnen in het bezoekerscentrum van het Amsterdamse Bos en het Natuurhistorisch Museum Brabant.

Goed bezocht was eveneens de tentoonstelling *Suiker*. De interessante geschiedenis van het product suiker, de wisselend succesvolle rol daarin van Amsterdam, maar ook de keerzijde, de slavernij op de suikerplantages, werd getoond in een voor velen verrassende presentatie, die vaak de kreet: 'ach, dat wist ik niet', deed uitlokken. Met als pièce de résistance het nagemaakte tafelsieraad van suiker dat eens de feesttafel had gesierd van burgemeester Hooft en zijn vrouw.

De mooi opgezette tentoonstelling *Rijk gekleed* in Museum Willet-Holthuysen deed de tijden van weleer herleven. Door het hele grachtenhuis waren fraaie ensembles en japonnen te bewonderen, alle uit het rijke gemeentelijke bezit. Tentoonstellingen maken is arbeidsintensief werk, maar het tonen van het kwetsbare textiel vereiste de uiterste zorg en aandacht.

Mede door de kleine tentoonstellingen in onze 'Aanwinstenhoek', in de wezenkastjes en de tentoonstelling *Zeemanstatoeages* in het gewelf hebben we in 2005 weer een heel gevarieerd publiek in ons museum mogen ontvangen.

Bob Haak, 1975
Foto Pieter Boersma

IN MEMORIAM BOB HAAK

In mei vorig jaar bereikte ons het bericht dat Bob Haak (1926-2005), oud directeur van het Amsterdams Historisch Museum, is overleden. Bob Haak heeft veel betekend voor de museum- en de kunstwereld. Na bij de Amsterdamse kunsthandel D.A. Hoogendijk te hebben gewerkt en vanaf 1954 bij de afdeling Schilderijen van het Rijksmuseum, kwam Bob Haak in 1963 als hoofdconservator naar het Amsterdams Historisch Museum. Het hele complex werd overigens in die tijd van Burgerweeshuis omgebouwd tot museum en ook de inhoud moest nog worden bepaald. Met zijn grote gevoel voor en kennis van de kunst, met name de schilderkunst, en de wijze van presentatie heeft hij een belangrijk aandeel gehad in de totstandkoming van een spectaculair nieuw Amsterdams Historisch Museum, waar hij na de opening in 1975 directeur van werd, als opvolger van Simon Levie. Bob Haak was tevens een van de oprichters van het Rembrandt Research Project, dat zich sinds 1968 bezighoudt met de herwaar-

dering van Rembrandts werken. Twee imposante publicaties, naast veel meer, verschenen van zijn hand: *Rembrandt, zijn leven, zijn werk, zijn tijd* en in 1984 *Hollandse schilders in de Gouden Eeuw*, dat het standaardwerk zou worden voor kunsthistorici en studenten, en hem de Karel van Manderprijs zou opleveren. Bij zijn afscheid van het museum in 1986 ontving hij de zilveren museummedaille van de stad Amsterdam en in 1992 werd zijn carrière bekroond met een eredoctoraat aan de Universiteit van Amsterdam. Ondanks zijn alom gewaardeerde kennis was Bob Haak een bescheiden en aimabele man, aan wie oud medewerkers en oudere medewerkers graag terugdenken.

SCHENKINGEN

Het museum mocht weer vele en bijzondere schenkingen ontvangen, waaronder de schenking van mevrouw A. Meischke-Willet van twee portretten van haar voorouders, geschilderd door mijn betovergrootvader Jan Adam Kruseman.

AANWINST/SCHENKING

Abraham Willet, 1833

Jan Adam Kruseman

(1804-1862)

Olieverf op doek, 105 x 87 cm

Inv.nr. SA 55032

Abraham Willet (1790-1851) was een befaamd arts, die 'tout Amsterdam' tot zijn patiëntenkring mocht rekenen. In 1819 trouwde hij met Jacoba Elisabeth Swarts, wier vader eveneens medicus was. Het ging het echtpaar Willet-Swarts voor de wind. In 1833 liet dr. Willet zich portretteren door de gevierde society-schilder Jan Adam Kruseman. De kunstenaar beeldde de toen 43-jarige medicus af op het hoogtepunt

van zijn succesvolle carrière. Het boek in zijn hand verwijst naar zijn werkzaamheden als arts. Het schilderij kostte 342 gulden, inclusief lijst, een aanzienlijk bedrag in die tijd. Vijf jaar later zou Kruseman voor honderd gulden meer het tegenstuk van Willets echtgenote vervaardigen. Beide schilderijen hingen jarenlang als bruikleen in Museum Willet-Holthuysen, het voormalige woonhuis van dokter Willets gelijknamige zoon (1825-1888) en diens echtgenote Louisa Holthuysen (1824-1895). Nu de doeken zijn geschonken zal dat ook hun definitieve bestemming zijn.

AANWINST/SCHENKING

Jacoba Elisabeth Swarts, 1838

Jan Adam Kruseman

(1804-1862)

Olieverf op doek, 100 x 80 cm

Inv.nr. SA 55033

In 1838 schilderde Kruseman het portret van Jacoba Elisabeth Swarts (1799-1869), de echtgenote van dr. Abraham Willet. In het bewaard gebleven werkboek van de kunstenaar staat het bedrag vermeld dat hij er voor kreeg: 442 gulden. Te oordelen naar het schilderij moet mevrouw Willet-Swarts een charmante verschijning zijn geweest. Ze is volgens de laatste mode gekleed en gekapt en draagt kost-

bare modeaccessoires. Haar gezicht wordt omlijst door een ingewikkeld kapsel met donkere pijpenkrullen. Een verfijnd parelensemble, bestaande uit een dubbel halssnoer, oorhangers en een voorhoofdsieraad (een zogeheten ferrière), bevestigen haar maatschappelijke status als welgestelde doktersvrouw. Alle natuurgetrouw gepenseelde details ten spijt heeft Kruseman, zoals te doen gebruikelijk in die tijd, mevrouw Willet in een geïdealiseerde pose weergegeven. Dit is duidelijk te zien in de geschilderde draperieën op de achtergrond die de compositie een sterk theateraal effect verlenen.

NIEUW DEPOT

In 2005 heeft het museum, na jaren van voorbereiding, het definitieve voorstel voor een nieuw te bouwen depot ingediend. Bij de begrotingsbehandeling 2006 in december jl. heeft de Raad ingestemd met het plan. Wij verwachten dat we de collectie in de verschillende depots en nu in een niet optimale omgeving, in het nieuwe depot normaal en deugdelijk kunnen beheren. Overbodig te vermelden dat wij zeer blij zijn met dit besluit en vol enthousiasme om dit project de komende jaren te realiseren.

HET MUSEUM ALS VERNIEUWER

Wie zich een beeld kan vormen van het verleden, oriënteert zich tegelijkertijd op het heden: vanuit deze visie betreft het museum Amsterdammers bij hun stad, bij de geschiedenis van hun stad en laat hen onderdeel van die geschiedenis zijn. Een werkwijze die naadloos aansluit bij een van de speerpunten van het gemeentelijke kunst- en cultuurbeleid voor 2005-2008: 'Terwille van de leefbaarheid van de stad en de emancipatie van grote groepen mensen stellen wij programmaonderdelen voor die – via een kortere of langere weg – de identiteit van de Amsterdammers en hun identificatie met de stad versterken.'

Met ons aanbod aan tentoonstellingen, educatieve programma's, evenementen en door het zogenaamde biografisch verzamelen zijn wij al jarenlang succesvol in het bereiken en het laten deelnemen van Amsterdammers van verschillende leeftijd en achtergrond. Zo bieden wij, als één van de weinige musea, een museumprogramma binnen de cursus Nederlands als Tweede Taal, wordt er geschiedenis van de bewoners van Amsterdam-Oost verzameld in de vorm van hun eigen verhalen, zijn de kledingontwerpen tentoongesteld van de meiden van Silver Scissors, die op hun beurt waren geïnspireerd door de kostuums in de tentoonstelling *Rijk Gekleed 1750-1914* en hebben wij museumprogramma's voor de allerkleinsten.

Over de vraag welke rol, met name de stadsmusea zouden kunnen spelen in een sterk veranderde samenleving is door ons museum in 2005 de conferentie 'City Museums as Centres of Civic Dialogue?' georganiseerd, waar (Oost-)Europese, Afrikaanse en Amerikaanse museumcollega's met elkaar in discussie gingen en kennis en ervaring uitwisselden.

In de nota van de staatssecretaris voor de Cultuur *Museale Strategie. Bewaren om te weeg te bewegen* wordt ons museum meermalen aangehaald als vernieuwer van museale taken. Medewerkers van het museum worden dan ook regelmatig gevraagd om met Nederlandse of buitenlandse collega-instellingen of andere belanghebbende partners over de vernieuwende visie en werkwijze van gedachten te wisselen.

Het is eervol om als 'vernieuwer' te boek te staan. Dankzij de grote inzet van medewerkers, tijdelijke medewerkers en stagiair(e)s is er weer hard aan gewerkt om dat te bereiken. Veel van de projecten worden uitgevoerd in samenwerkingsverbanden met andere (collega-)instellingen en, zoals dat ons doel is, met bewoners van Amsterdam.

Pauline W. Kruseman

directeur

'EEN TUIN VAN GLAS'

Als Nationaal Aandenken aan het 25-jarig Regeringsjubileum van Koningin Beatrix is op 29 april 2005 een nieuw gebrandschilderd raam door de Koningin onthuld in de Nieuwe Kerk in Amsterdam. Dit raam, ontworpen en vervaardigd door de beeldend kunstenaar Marc Mulders, laat een tuin zien. Een tuin die elke dag door het licht tot leven wordt gewekt. Pauline Kruseman heeft als lid van het Nationaal Comité Zilveren Regeringsjubileum het 'raam'-project begeleid.

Marc Mulders heeft het museum enkele ontwerpsschetsen van het raam geschonken. Deze schenking past prachtig in de museumcollectie met voorwerpen en schilderijen, die betrekking hebben op de Dam, het Koninklijk Paleis, de Nieuwe Kerk en het Nationaal Monument.

AANWINST/SCHENKING
Voorstudies voor herdenkingsraam zilveren regeringsjubileum

Koningin Beatrix, 2004
 Marc Mulders (geb. 1958)
 Papier, collage, aquarel
 Inv.nrs. TA 55002-06

Glas-in-lood voorstudie
 Inv.nr. KA 22030

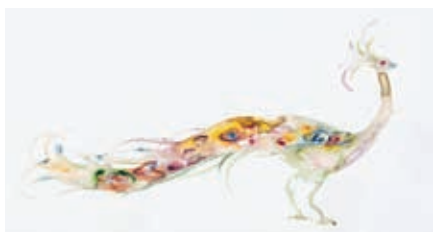

Foto Marcel Antonisse

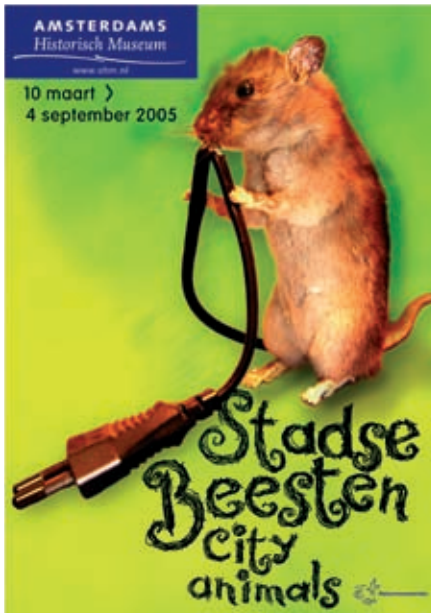
Zilveren
 Regeringsjubileum
 2005

Presentatie

TIJDELIJKE TENTOONSTELLINGEN

Stadse Beesten

10 maart tot en met 4 september 2005

Nooit was een door ons georganiseerde familietentoonstelling zo succesvol als *Stadse Beesten*. De vormgeving en inrichting waren bepaald indrukwekkend te noemen, het museum was tot een waar natuurreserveaat omgetoverd. Aan de hand van enorme projecties, andere audiovisuele onderdelen, veel interactieve opstellingen voor kinderen en de kleinsten (waar ouderen overigens ook van genoten), botten, opgezette en namaakdieren, schilderijen, prenten en nog veel meer werd getoond hoe eeuwenlang mens en dier in de stad dicht op elkaar leven, hoe de stadsmens het leven van stadse beesten bepaalt en hoe de functie van het dier verandert. Er was aandacht voor nieuwkomers, zoals de Surinaamse zangvogeltjes twa twa's en de wreedheden dieren aangedaan. Met de opkomst van de Vereniging Natuurmonumenten en de Dierenbescherming ontwikkelde de stad zich tot een rijk natuurgebied en nam de zorg voor dieren toe. Vol afgrijzen bekeken bezoekers dan ook de praktijken van de hondenmepper, die via een animatie waren te volgen. Honderd jaar geleden echter was dat een veel voorkomend beroep. In de keuken krioelde het van de kakkerlakken en de luizen en griezelen was het ook bij de afdeling exotische dieren, waar zonder te zien wat, huiden van een slang en een hert en een paardestaart konden worden gevoeld. Vanuit de nagemaakte vogelkijkhut van fotograaf en filmer Martijn de Jonge kon het wel en wee worden gevolgd van de meeuwenkolonies op verkeers-

Voor Thirza (10) en haar opa (71) een heel leuke, leerzame en verrassende tentoonstelling.

AANWINST/SCHENKING

Affiche Vlooiën Theater

Litho, 59,5 x 84,5 cm

Inv.nr. A 55001

De schenker van dit affiche, Henry Dillen, is zelf directeur van een vlooiëntheater geweest. Jarenlang trok hij 's zomers van kermis naar kermis, samen met zijn mensenvlooiën. In het voorjaar kocht hij de vlooiën, alleen vrouwtjes want die zijn sterker. En dan trainde hij de aanstaande artiesten hun springkracht te gebruiken voor het trekken van koetsjes die 150 keer zo zwaar waren als de vlo zelf. Behalve trekvlooiën, had hij ook vlooiën die konden jongleren met een balletje en danseressen in minibaljurkjes van vliegerpapier. Tijdens zo'n

seizoen had hij wel 300 vlooiën nodig, ze werkten weliswaar in ploegendienst, maar waren na een maand versleten. Na een voorstelling was het voertijd voor de kleine artiesten, die zich dan aan de theaterdirecteur zelf tegoed mochten doen. Toen de mensenvlooi door de schoonmaak- en waswoede van de mens steeds schaarser en dus voor Dillen steeds duurder werd, heeft hij zijn vlooiëntheater vaarwel moeten zeggen. Een rijksdaalder voor een goede vlo, dat gaat nog, maar honderd gulden, dat is geen interessante investering. In 1974 kwam Henry Dillen even terug: hij had een ploeg vlooiën gevonden waarmee hij optrad in 'Vor de vuist weg' van Willem Duys.

**Stadse vogels met op
de achtergrond het
Amsterdamse stadhuis, 1670**
Melchior d'Hondecoeter
(1636-1695)

*Mooie, vermakelijke en aandoenlijke
multimediale tentoonstelling*

NRC HANDELSBLAD

*You really touched on environmental problems in
both past and future. Great job.*

knooppunt Holendrecht. 'Ik kijk voortaan met heel andere ogen naar dat knooppunt', zeiden bezoekers. Ook de lotgevallen van een paar slechtvalken waren, met behulp van een door NUON geplaatste webcam, 'live' te zien. Zij hadden een nest op de schoorsteen van de Hemwegcentrale en hun drie kuikens kwamen tijdens de tentoonstelling uit het ei. Door middel van een computerprogramma konden kinderen in de huid kruipen van een dier, bijvoorbeeld een ringslang, om onder meer te ontdekken wat hij eet en welke gevaren er voor hem zijn in de stad. Hier bleven ook vele ouderen lang geboeid mee bezig. Amsterdam had al in de 17de eeuw niet alleen 'wilde' beesten, maar ook gekooide. Voor 17de-eeuwse Amsterdammers hoogstmerkwaaardige exemplaren, als struisvogels en leeuwen, werden getoond in de menagerie van Herberg Blaauw Jan, een voorloper van Artis dus. De enige levende dieren van de tentoonstelling stonden op de binnenplaats: een kooi met halsbandparkieten. Zes maanden lang kwetterden zij er gezellig op los. De hele stad is inmiddels het leefgebied van deze ontsnapte kooivogels en hun nakomelingen. Exotisch als ze zijn, weten zij zich – met voederhulp van de mens – in het koude Amsterdam prima te handhaven.

AANWINST/SCHENKING

Prijzbeker, 1997

Plastic, metaal en hout,

64 x 22 cm

Inv.nr. KA 22044

In Amsterdam is de duivensport aan het verdwijnen, de wedstrijden met Surinaamse zangvogels zijn in opkomst. In de zomer komen op zondagochtend tientallen (voornamelijk Surinaamse) mannen bij elkaar op de Huntumdreef in

Amsterdam Zuid-Oost. In hun auto's hebben ze kooitjes met Zuid-Amerikaanse zangvogels. De vogel die in 15 minuten de meeste riedels zingt heeft gewonnen.

De beker is een geschenk van Suniel Chedie, secretaris van de Vogelvereniging Ringmasters, opgericht in 1983.

Chedie heeft de beker gewonnen tijdens een twa twa-wedstrijd met de Haagse zangvogelvereniging.

Op deze tentoonstelling wordt duidelijk hoe schizofreen de mens in zijn omgangsvormen met de dier eigenlijk is.

HET PAROOL

Wij zijn niet alleen. Op al onze stappen wordt gelet. Van alle kanten worden wij begluurd. Duizenden ogen staren ons aan, duizenden oren worden gespist als wij naderbij komen, neuzen gaan de lucht in om onze geur op te snuiven. Zij bekijken ons vanaf boomtakken, vanuit afvoerputten en goten of vanachter vuilnishopen. Ze dringen onze huizen binnen, onze keukens, onze toiletpotten. Zelfs in de slaapkamer zijn wij niet alleen, nooit.

Amsterdam is een rijk natuurgebied. Kijk maar naar de cijfers. Binnen de stadsgrenzen zijn 34 soorten zoogdieren gevonden, 66 soorten vissen, 152 verschillende soorten broedvogels en 36 soorten vlinders. En dat betreft niet de inventaris van Artis, maar echte wilde dieren, die zichzelf in en om de stad prima weten te redden zonder vaste voedertijden of geneeskundige verzorging.

Uit: Remco Daalder, *Stadse beesten*

Remco Daalder zet een opdracht voor wethouder Hester Majj in zijn boek.

Tijdens de drukbezochte opening van de tentoonstelling op 9 maart hielden de wethouder van milieu, Hester Majj, en stadsbioloog Remco Daalder een toespraak, waarna hij het eerste exemplaar van zijn boek *Stadse beesten* aan de wethouder kon overhandigen.

Op zondag 13 maart was er een open dag, waar meer dan 1500 jonge bezoekers genoten van de tentoonstelling en van dierenballonnen maken, schminken, een echte kinderboerderij op de binnenplaats, de dierenambulance en van circus Elleboog met leuke 'dierenacts'.

Samenstelling Annemarie de Wildt

Vormgeving Ars Longa Tentoonstellingen

Audiovisuele programma's Ger Haartman, Menno Schrap, Ako Sirini

Uitgave Gelijktijdig met de tentoonstelling verscheen: Remco Daalder, *Stadse beesten – een dierengeschiedenis*, Uitgeverij Bas Lubberhuizen, 2005

Met speciale dank aan de Vereniging Natuurmonumenten en de Dienst Ruimtelijke Ordening

De tentoonstelling kwam tot stand dankzij financiële bijdragen van de Mondriaan Stichting en het VSBfonds

Suiker

21 oktober 2005 tot en met 19 februari 2006

Suiker? Ja graag. Suiker in de koffie, in de thee. Suiker in snoep en gebak. In ieder huishouden in Nederland is suiker te vinden. In een sfeervolle ambiance maakten de bezoekers kennis met de wonderlijke geschiedenis van het zo vertrouwde product suiker, vanaf 1600 tot de dag van vandaag. Amsterdam stond centraal in het verhaal, er werd echter ook over de grenzen gekeken.

Er was een tijd dat Amsterdam het zonder suiker moest stellen. Aan het einde van de 16de eeuw deed rietsuiker hier zijn intrede. Het nieuwe luxe-product maakte snel furor. In het jaar 1620 telde de stad al vele suikerraffinaderijen en suikerbakkerijen. Suiker werd geproduceerd in een karakteristieke kegelvorm. Dat is nog steeds aan enkele gevelstenen in Amsterdam te zien. De bezoeker werd naar de landen geleid waar de ruwe rietsuiker vandaan kwam: eerst Brazilië, later Suriname. In dit onderdeel kwam vanzelfsprekend de slavernij aan bod.

In de Franse tijd, omstreeks 1800, was alle aanvoer vanuit de koloniën onmogelijk. Uit Duitsland kwam toen de techniek om suiker uit bietwortels te produceren. De productie hiervan werd in Nederland een weergaloos succes. De droogmaling van de Haarlemmermeer maakte bieten-teelt op grote schaal nabij Amsterdam mogelijk. In Halfweg verrees een nieuwe suikerfabriek. De bezoeker kon zich verlekken aan 19de-eeuwse zoetigheden die in een nagebouwde etalage lagen uitgesteld. Gezeten in de schoolbanken met aan de wand de schoolplaten van 'Indië' was een film te zien over de Javaanse suikerrietproductie. Want hoewel Amsterdam vrijwel geen rietsuiker meer importeerde, bleef het nauw betrokken bij de productie van suiker in Java en Suriname. De enorme winsten, het 'Indische geld', kwamen in Nederland terecht en zorgden voor een tweede Gouden Eeuw.

Tegen het einde van de tentoonstelling kwam de bezoeker weer in het heden. In een schap uit een supermarkt werden producten getoond waar suiker in zit. Snoep natuurlijk, maar bijvoorbeeld het blik erwten was toch voor velen een verrassing.

De tentoonstelling werd zeer goed ontvangen en de geschiedenis van het 'gewone' product suiker als hoogstverrassend ervaren.

Ochtendleatuur

Hendrik Jacobus Scholten
(1824-1907)

Wethouder Laetitia Griffith
in de tentoonstelling.

**Gerrit Hooft en
Hester Hinlopen, 1758**
Jan Wandelaar (1692-1759)

Een tempel van suiker

Geboorten, huwelijken en jubilea werden in gegoede kringen vaak luis-terrijk gevierd. Een spectaculair voorbeeld hiervan was het gouden huwe-lijksfeest in 1757 van de Amsterdamse burgemeester Gerrit Hooft en zijn vrouw Hester Hinlopen. De genodigden waren vanaf drie uur welkom in de grote zaal van het Oudezijds Herenlogement. Eerst werd een uitvoe-rig middagmaal genuttigd. Om tien uur 's avonds ging men opnieuw aan tafel, die voor 46 personen was gedekt. De show werd gestolen door een 'uitmuntend fraei Tafelcieraed' in het midden van de tafel, een gigantische tempel van suiker, bevolkt door allegorische beeldjes die de maatschap-pelijk positie van het echtpaar moesten benadrukken en hun goede eigen-schappen uitbeeldden. Naderhand stelde de maker van dit tafelstuk, de beroemde confiturier Adriaen Kok, het op in de etalage van zijn winkel. Dat het een bijzonder kunstig werk betrof, blijkt wel uit het feit dat Simon Fokke er een tekening van maakte. Deze tekening bracht de samenstel-

Simon Fokke (1712-1784)
tekende het tafelsieraad dat te
pronk had gestaan tijdens het
gouden huwelijksfeest van
burgemeester Gerrit Hooft en
zijn vrouw Hester Hinlopen.

Foto boven
Cees Holtkamp en restaurator
Paul Born worstelen met de
materie.

Foto midden
Eva Schimmelpenninck en
Paul Born verfraaien het werk
met de figuurtjes.

lers van de tentoonstelling op het idee het fraaie tafelsieraad te laten namaken. Dat was goed bedacht, maar hoe gedaan? Gelukkig was er Cees Holtkamp, bekend Amsterdams banketbakker, met zijn grote kennis over zoetwaren en de geschiedenis ervan. En Eva Schimmelpenninck meldde zich, kunsthistorica, die een studie had gedaan naar deze tafeldecoraties en zelf ook niet onhandig was in het kneden en kleien. Samen met de museumrestauratoren hebben zij, na heel wat hoofdbreken en geëxperimenteer, de 18de-eeuwse pronkdecoratie nagemaakt.

Suikerdecoraties waren vroeger van dragant, een stevig mengsel van poedersuiker en gom van de dragantplant. Hieruit werden met behulp van gedetailleerd gesneden houten mallen allerlei versieringen samengesteld. Een aantal originele dragantvormen zijn bewaard gebleven en om deze behouden zijn er kunststoffen exemplaren van gemaakt. De dragant liet echter op zich wachten en Cees Holtkamp bedacht een mengsel met gelatine. Na het kneden moest dit mengsel op het juiste moment – alleen bekend aan banketbakkers – in de mal worden gegoten. Eva Schimmelpenninck construeerde de allegorische figuurtjes en de restauratoren konden het bouwwerk van suiker in elkaar zetten. De grote tempel (2,5 meter lang en 50 centimeter breed) was een van de topstukken in de tentoonstelling, hoewel bij de vervaardiging niet alle oude technieken zijn toegepast. Na de tentoonstelling is de reconstructie naar Paleis het Loo gegaan, om daar 'blijvend' de deftige eettafel te sieren.

De tentoonstelling werd op 20 oktober geopend door de wethouder van Economische Zaken, Laetitia Griffith.

Samenstelling Hubert Vreeken, Lodewijk Wagenaar, met assistentie van Kiki Smit

Vormgeving Design Ontwerpbureau Mirjam Boelaars, Amsterdam

Publicatie Lodewijk Wagenaar en Hubert Vreeken, *Suiker*, Amsterdams Historisch Museum 2005

Met dank aan Eva Schimmelpenninck-Hartman en Cees Holtkamp.

De tentoonstelling kwam tot stand met financiële steun van CSM, Diemen.

Met dank aan: Samenwerkende Dirk van den Broek Bedrijven, Hoofddorp.

Zeemanstatoeages

30 juli tot en met 6 november

In augustus 2005 verscheen de Nederlandse vertaling van *Untill I find you* van John Irving. Het boek speelt zich af in diverse tattoo parlours in Europese havensteden, waarlangs tatoeëerster Alice reist samen met haar zoon Jack, op zoek naar de vader van de jongen. In Amsterdam belandden ze bij Tattoo Peter, die een shop had in de Sint-Olofsteeg. Irving bood het eerste exemplaar aan burgemeester Cohen aan met een lofrede op de stad. Dit speelde zich af in de perfecte entourage: de zomertentoonstelling Zeemanstatoeages, toen de stad in het teken stond van Sail.

Uit de rijke verzameling van Henk Schiffmacher was een kleine tentoonstelling in het gewelf van het museum samengesteld met foto's en ontwerpen van dezelfde tatoeëerders die Irvings boek bevolken: Tattoo Ole, Painless Jeff en andere kleurrijke figuren. Schiffmacher, die zelf ook een rol heeft in het boek, was een belangrijke informant voor Irving. Boek en tentoonstelling vormden een unieke combinatie.

Hart van de tentoonstelling was een reconstructie van het zaakje van Tattoo Peter, met aan de muren de originele ontwerpen van Peter. Hij maakte traditionele zeemanstatoeages: harten, blote vrouwen en heel veel schepen, net als zijn collega's in andere havensteden in de jaren dat zeelui nog passagierden in Amsterdam. Ze zagen elkaars werk op de armen en borsten van hun klanten en stuurden elkaar brieven met tekeningen.

Op de tentoonstelling draaide een film waarin Eddy Wertwijn, de stiefzoon en opvolger van Tattoo Peter, Henk Schiffmacher en Urker vissers vertellen over de tatoeagepraktijken van de jaren '50, '60 en '70. De tentoonstelling trok veel jonge toeristen, veelal met tatoeages.

Harten hebben plaatsgemaakt voor exotische motieven, maar mensen nemen nog steeds souvenirs uit Amsterdam mee onder hun huid.

V.l.n.r. Annemarie de Wildt, burgemeester Job Cohen, John Irving en zijn zoon.

John Adams

4 juli tot en met 30 augustus 2005

Het was een bescheiden opstelling in de Actualiteitenhoek naast de winkel, maar de kleine tentoonstelling ging over een groot man: John Adams, de tweede president van de Verenigde Staten. Daarvoor was hij de eerste Amerikaanse ambassadeur in ons land en woonde hij in Amsterdam aan de Keizersgracht 529. Adams kwam hier in 1780 (financiële) steun zoeken voor de vrijheidstrijd van de 13 Engelse koloniën in Amerika. Dat verliep moeizaam, maar uiteindelijk wist hij zoveel vertrouwen te winnen dat hij twee jaar later vijf miljoen gulden kreeg toegezegd. Geen mis bedrag, waarvan een groot deel uit Amsterdam kwam. Het was de eerste buitenlandse lening aan de Verenigde Staten en staat ook als zodanig in hun geschiedenis te boek.

Koninginnedag in Amsterdam

14 april tot en met 24 juni 2005

Ieder jaar staat op 30 april Amsterdam op z'n kop voor de viering van Koninginnedag. De Amsterdammers halen hun overbodige spulletjes uit hoeken en gaten om ze op de vrijmarkt te verkopen. Daarvoor posteren ze vaak al een dag van tevoren om verzekerd te zijn van een goed plekje. Het publiek stroomt van heinde en ver naar de stad om de specifieke Amsterdamse Koninginnedagsfeer te beleven. In het kader van het Zilveren Regeringsjubileum van Koningin Beatrix besteedde het museum in de Actualiteitenhoek aandacht aan dit bijzondere fenomeen door een origineel Amsterdams 'straatkleedje' met handel te tonen en informatie te bieden over het bijbehorende jonge Amsterdamse verkoopstertje. Er was tevens aandacht voor het onverwachte bezoek van Koningin Beatrix op 30 april 1988 aan de Amsterdamse Jordaan waar zij spontaan door een voorbijganger werd gezoend.

Graven in de Nieuwezijds Kapel

18 november 2005 tot en met 16 april 2006

Na het verwijderen van de recente betonvloer en onderliggende zandlaag kwam een complete zerkenvloer aan het licht.

Foto Wiard Krook, bureau Monumenten & Archeologie

In 2005 werd de Nieuwezijds Kapel aan het Rokin verhuurd aan een Engelse uitbater van historische sensaties, The Dungeon. Die wilde er een groot stalen staketsel in bouwen, waarover als in een spookhuis karretjes de bezoekers langs plekken met historische sensaties zouden voeren. Omdat dit bouwwerk mogelijk schade kon toebrengen aan het archeologisch bodemarchief kwam de afdeling Archeologie in actie. Voorzichtig werd de vloer verwijderd. Daaronder kwam tot ieders verbazing een complete zerkenvloer te voorschijn en ook de fundamente van de oorspronkelijke kolommen kwamen in zicht. Bij de proefuitgraving van een tweetal pijlers bleek dat de graven onder de oude zerkenvloer in 1908 bij de sloop van de middel-

eeuwse kerk en de bouw van een nieuwe Nieuwezijds Kapel niet waren geruimd. De doodskisten lagen ongeschonden in vier lagen onder de genummerde grafstenen. De oudste gedateerde grafzerk stamt uit 1595, de jongste uit 1862.

Botdeskundigen van de universiteit werden ingeschakeld om onderzoek te starten naar doodsoorzaken, geslacht en leeftijd van de overledenen. De zerkenvloer werd uitgetekend om gegevens te verschaffen voor verder onderzoek, want de hele vloer zou weer worden toegedekt. Een deel van de graven moest voor het onderzoek worden verwijderd. Deze kisten zijn overgebracht naar Archeoplan in Delft, waar zij werden 'gevroesdroogd'. Het archeologisch onderzoek heeft ertoe geleid dat het funderingsplan is aangepast, zodat beschadiging van het erfgoed in de ondergrond wordt voorkomen. De complete zerkenvloer met de onderliggende begravingen wordt hiermee ter plekke bewaard.

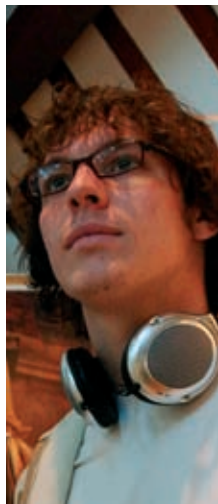
PERMANENTE TENTOONSTELLING

Ondanks de benaming 'permanente tentoonstelling' of in vakjargon 'vaste opstelling' is dit altijd te bezoeken deel van het museum vaak in beweging. Er moet onderhoud worden verricht, vitrines leeggehaald om schoongemaakt te worden, zilver gepoetst, schilderijen gerestaureerd. Objecten verdwijnen van zaal om te pronken in tijdelijke tentoonstellingen en nieuwe objecten verschijnen op zaal als aanwinst of als langdurig bruikleen. Textiel wordt regelmatig gewisseld omdat het zo kwetsbaar is en soms wordt er een andere inhoud aan een vitrine gegeven. Zo verdwenen in 2005 uit de zaal die over de Tweede Wereldoorlog gaat de revueartiesten Snip en Snap, om plaats te maken voor het verhaal van de twee joodse zangers Johnny & Jones. Eind jaren '30 waren zij immens populair met hun hit: Mijnheer Dinges weet niet wat swing is. In de oorlog mochten ze niet meer optreden en zijn zij gedeporteerd, eerst naar Westerbork, daarna naar het beruchte concentratiekamp Bergen-Belsen, waar zij alletwee zijn overleden.

Heel af en toe vindt er een drastische ingreep plaats. Jarenlang was een nogal onopvallend kamertje achter de Regentenkamer de verblijfplaats van Jan van Speyk, de 19de-eeuwse nationale held. Hier werd zijn verhaal van zelfopoffering verteld: als kapitein van een kanonneerboot raakte hij tijdens de Belgische opstand in 1831 op de Schelde bij Antwerpen slaags met de opstandelingen.

In opdracht van het museum heeft fotograaf Jeroen Oerlemans een fotoserie gemaakt over de permanente tentoonstelling. Hij heeft de presentatie en de bezoekers met een verrassende blik en vanuit bijzondere standpunten geobserveerd. De foto's worden voor de pers gebruikt en illustreren inmiddels een nieuwe museumfolder. Een keuze uit de serie staat op deze twee pagina's.

Hij en de Nederlandse vlag dreigden in hun handen te raken, waarop hij de lont in het kruitvat aanstak en zichzelf – hij had zijn bemanning bevolen te vluchten - en zijn boot voor de ogen van de vijand in de lucht liet springen. Een daad die door de 19de-eeuwers enorm werd gewaardeerd. Omdat Jan van Speyk in het Burgerweeshuis was opgegroeid, leek indertijd dit zaaltje een goede plaats voor hem, dicht bij de regenten en tegenover de herinneringplaquette, die vlak na zijn dood in de toegangshal van het tegenoverliggende gebouw is ingemetseld. In 2005 is besloten Jan van Speyk in zijn tijd te plaatsen en is zijn verhaal verhuisd naar zaal 14, in de 19de eeuw, waar hij ook hoort.

EDUCATIE EN INFORMATIE

TWEE SUCCESVOLLE VERVOLGEN:

ERFgoed à la CARTE EN www.geheugenvanoost.nl

In 2004 is het educatorenplatform van Amsterdamse musea van start gegaan vanuit de gedachte het educatieve aanbod aan scholen te structureren. Scholen zagen soms door de bomen het bos niet meer, omdat ze van al die musea apart aanbiedingen kregen. In dit project werken negen musea, negen basisscholen en de Onderwijsbegeleidingsdienst ABC samen.

Doel van het project is enerzijds om een samenhangend aanbod te ontwikkelen, dat op een vraaggerichte wijze tot stand komt en anderzijds om scholen te laten zien hoe ze cultureel erfgoed in hun programma en schoolbeleid kunnen inpassen.

Gezamenlijk is in 2005 een subsidieaanvraag ingediend bij het ministerie van OC&W (subsidieregeling 'Erfgoed à la Carte'), die met een bedrag van € 26.000,- is gehonoreerd. Erfgoed à la Carte Amsterdam is daarmee één van de vijftien projecten van het ministerie. De subsidie werd onder meer aangewend voor de coördinatie door ABC, voor het ontwikkelen van gezamenlijke pagina op de site van ABC en voor het ontwikkelen van een logo, dat deelnemers op hun eigen website kunnen plaatsen.

De website www.geheugenvanoost.nl, die na afloop van de tentoonstelling *Oost, Amsterdamse buurt*, in 2003 nog enige tijd financieel geadopteerd werd door het stadsdeel, is door ons museum nu voor drie jaar gered. Wij hebben Shell bereid gevonden drie jaar de webredactie te betalen en voor één jaar tekende Ordina voor de webhosting. Sinds september wordt er gewerkt met een nieuwe formule. Verhalenverzamelaars krijgen ook een opleiding tot webredacteur, zodat men op termijn meer met vrijwilligers kan werken en minder op professionele krachten hoeft terug te vallen. Al zal een betaalde webredacteur altijd nodig zijn om de continuïteit te waarborgen. Ook zijn afgelopen voorjaar in samenwerking met de Marokkaanse vrouwenvereniging OMVA en de Stichting Fetih, migrantenorganisaties uit Oost, een vijftiental migrantenvrouwen en tevens de meiden van Tienercentrum De Werf bij het project betrokken.

Dat inwoners betrekken bij hun buurt, hun stad, hun museum en hun eigen geschiedenis werkt, blijkt wel uit de uitspraken op deze pagina's.

Sinds ik meedoe aan het geheugen voel ik me meer betrokken bij de buurt.

Ik stap ook veel makkelijker op mijn buurtgenoten toe.

DIEREN IN AMSTERDAM

Naar aanleiding van de tentoonstellingen *Stadse Beesten* in ons museum en *Beestachtig mooi!* in het Van Gogh Museum is een programma ontwikkeld voor kinderen uit het basisonderwijs, de groepen 1 tot 3 en 4 en 5. Beide musea, de Openbare Bibliotheek Amsterdam en Kunstweb werkten daartoe samen. Deelnemende scholen ontvingen onder andere een docentenhandleiding en konden op school de kinderen voorbereiden op hun museumbezoek aan alletwee of een van de musea. Bij die voorbereiding hoorde een 'beeldende' les, gemaakt door beeldend kunstenaar Merel Nip. De kinderen maakten een fantasiebeest dat in een jampotje werd gestopt, waarvan vijf tijdens hun bezoek aan het museum in een open kast werden gezet. Zo groeide hun tentoonstelling. In ons museum gingen de jongste kinderen aan de hand van een 'slangenbeest' op zoek naar stadse beesten die symbool stonden voor de vijf zintuigen: een vogel, vis, muis, aap en hond. Bij de vogel werd een kijkspel gedaan en bij de muis het ruiken gestimuleerd. De oudere kinderen werden met 'doe-boekjes' door het interactieve kinderspoor van *Stadse Beesten* geleid. De verschillende activiteiten in het boekje waren onder meer vergelijken, zoeken en tellen. De oudste kinderen moesten meer lezen en schrijven. Deze boekjes werden overigens ook enthousiast door kinderen gebruikt die met ouders of grootouders de tentoonstelling bezochten.

Het programma is zeer goed ontvangen en de samenwerking, die smaakt naar meer.

Het geheugen van Oost is een creatief project dat buurtbewoners prikkelt om elkaar te ontmoeten en te betrekken bij het culturele leven van Amsterdam.

Als ik vroeger van die hoofddoekjes zag werd ik altijd een beetje boos, maar sinds ik met ze werk heb ik ontdekt dat het hele leuke en pittige vrouwen kunnen zijn.

AANWINST/AANKOOP

Binnenplaats in het Burgerweeshuis,

begin 20ste eeuw

Nicolaas van der Waay
(1855-1936)

Olieverf op doek, 80 x 60 cm

Inv.nr. SA 55018

De Amsterdamse schilder Nicolaas van der Waay was zeer gecharmeerd van het oude Burgerweeshuis en zijn bewoners. Hij werkte er regelmatig en had, wat de bewoners betreft, voornamelijk oog voor de meisjes met hun frêle witte kapjes, gouden oorijzers en witte schorten over de rood-zwarte jurken. Soms schilderde hij een eetzaal vol, soms enkele meisjes aan het werk of aan het lezen. In dit schilderij, waar hij eerst een tekening van maakte, staat de architectuur van het huis centraal. Maar op het schilderij voegde hij rechts nog wel een weesmeisje toe. Van der Waay beeldde hier het pleintje af naast de grote meisjesbinnenplaats voor de toegangsdeur naar de jongensbinnenplaats, die overigens meestal gesloten was. De locatie is nog heel herkenbaar. Alleen heeft, toen het Amsterdams Historisch Museum het weeshuiscomplex betrok, het huis rechts met het trappetje plaats moeten maken voor de Schuttersgalerij. Het museum bezit meer werk van Nicolaas van der Waay, schilderijen en tekeningen. Dit intieme kijkje in het Burgerweeshuis is een mooie aanvulling op die collectie.

Pakhuis
Mooi huis
Met mooie luiken
Ramen zijn heel oud
Poort

Straat
Vrouw alleen
De oude huizen
De huizen zijn hoog
Stil

MIJN MOKUM

Het was een geweldig initiatief om onze lessen Nederlands te verrijken met de cultuur en stadskennis zoals jullie dat hebben opgezet. Een verrassende manier van integratie, die bij mijn weten nog niet eerder is toegepast, zo beschrijven enkele docenten van de cursus Nederlands als Tweede Taal (NT2) hun ervaring met het door ons museum ontwikkelde programma voor deze cursisten.

En dit is de reactie van een cursist:

Ten eerste wil ik jullie bedanken. Ik woon al 15 jaar hier, maar had nog nooit eerder een museum bezocht. Eigenlijk ben ik iemand die erg van geschiedenis houdt, maar omdat ik dacht dat mijn Nederlands onvoldoende zou zijn heb ik mij altijd op een afstand gehouden (vertaald uit het Turks), en van een andere cursist: Eerst, ik lopen – lopen gewoon, niet kijken; nu: omhoog kijken, hé, daar gevel, hé mooie huis!

Het programma Mijn Mokum, gericht op cursisten met een laag taal-niveau, bestaat uit een voorbereidende les op school, met veel illustratiemateriaal, zodat de herkenning groot is. Dan volgt de rondleiding in het museum en een stadswandeling. Na hun bezoek schrijven de cursisten een klein verslagje en een zogenaamd 'elfje', een gedicht van elf woorden.

Amsterdam
Boten op 't water
Grachten, bruggen en
molens
Wapen

Weeshuis
Jongens, meisjes
Onder een dak
Samen wonen, samen groeien
gelukkig

Dam
Heel klein
In de Amstel
Daar woonden vroeger mensen
Amsterdam

VAN SOPHIA-VEREENIGING TOT SCHIFFMACHER: SAMEN AAN HET WERK!

Steeds vaker gaat ons museum, ook bij de organisatie van evenementen, samenwerkingsverbanden aan om de juiste informatie te verschaffen en/of de juiste doelgroep te bereiken. Een evenement is soms de eerste kennismaking met het museum en werkt drempelverlagend. En soms groeit een evenement uit tot een kleine tentoonstelling. De kinderen van de IMC-weekendschool uit Amsterdam West maakten een tentoonstelling voor de Wezenkastjes rond de vraag 'Welke voorwerpen zeggen iets over jezelf?'.

Bij *Stadse Beesten* was een speciale kindermiddag in samenwerking met Sophia-Vereeniging tot bescherming van Dieren en Het Parool. Jonge Parool-lezers en hun ouders bezochten de tentoonstelling, leerden omgaan met een (echte) hond, kregen uitleg van een dierenarts met behulp van een 'robothond' en luisterden naar spannende verhalen van een inspecteur van de dierenbescherming. En we organiseerden een wedstrijd, samen met Vereniging Natuurmonumenten en Artis, waarbij mooie prijzen te winnen waren. Ook hebben we met deze partners een combi-kaartje in het leven geroepen: iedereen die een toegangskaartje voor Artis kocht, kreeg korting bij het Amsterdams Historisch Museum, en omgekeerd.

Tijdens de gratis week in oktober (tevens herfstvakantie) konden kinderen in het kader van de tentoonstelling *Suiker* een snoephuisje maken, onder begeleiding van mensen van het Kinderkookkafé. Met De Telegraaf kinderrubriek Newzy herhaalden we deze populaire activiteit voor winnaars van een wedstrijd uit De Telegraaf. Ook werkten we samen met de distributeur van de DVD *Sjakie en de Chocoladefabriek*: de presentatie van de DVD was in het museum en de film werd hier in de herfst- en kerstvakantie gedraaid. Op 28 januari 2006 gaf de populaire Surinaamse schrijfster Cynthia McLeod een lezing over haar boek 'hoe duur was de suiker' dat verhaalt over het Suriname ten tijde van de suikerplantages en slavernij. Meer dan 100 mensen schreven zich in voor de lezing, helaas konden maar 80 mensen in de filmzaal. Na een boeiende lezing van meer dan een uur signeerde mevrouw McLeod ook exemplaren van haar boek. Op zaterdag 5 november ontvingen we in het Amsterdams Historisch Museum weer meer dan 3.000 bezoekers voor de museumn8. Hoofdt-thema was 'nostalgische kermis' met uiteraard ouderwets suikersnoepgoed en met stoere zeemannen en tatoeages. Henk Schiffmacher zette live een tatoeage, Ellen ten Damme en La Sirene zongen suikerzoete liedjes, de 4 Tuoze Matrozen speelden zeemansliedjes en buiten verkochten we popcorn en suikerspinnen en voorspelde Madame Elisa de toekomst. In de tentoonstelling *Rijk Gekleed* zijn veel rondleidingen georganiseerd, in samenwerking met kleding- en textielorganisaties zoals 'Handwerken zonder Grenzen' en met magazines als *Buitenleven*, *Midi* en *Textiel Plus*.

Museumn8 in het Amsterdams Historisch Museum en in Museum Willet-Holthuysen.

Collectie

AANWINST/SCHENKING

**Jacob Vennekool,
Bouw schilder en beeld-
houwkunst, van het stad-
huis te Amsteldam (...)**

Inv.nr. LA 2084

Op woensdag 13 september 1780 ontving Wouda Piera dit plaatwerk als beloning voor het behalen van de derde prijs in de jaarlijkse tekencompetitie van de Amsterdamse Stadstekenacademie. Deze voorganger van de huidige Rijksacademie voor Beeldende Kunsten was toen gevestigd in twee vertrekken van het stadhuis op de Dam.

Wouda Piera werd op 7 mei 1776 lid van de Stadstekenacademie. Hij volgde er de 'Leerschool der Tekenkunst', een opleiding die niet zozeer was

bedoeld om het tot kunstenaar te brengen, maar om jongeren in aanraking te laten komen met kunst als onderdeel van hun opvoeding. Zijn derde prijs behaalde hij met de hierbij afgebeelde modelstudie (krijttekening: 48,4 x 32 cm.), die hij in februari 1780 maakte.

Op het titelblad van het prijsboek zette ieder van de zes academie-directeuren, allen kunstenaars, hun handtekening: Jacobus Buys, Cornelis Ploos van Amstel Jcz, Jacob Otten Husly, Pieter Louw, Anthony Ziesenis en Reinier Vinkeles. Johannes van Bommel en C. Meijer tekenden eveneens, maar wie dit zijn, is voornog onbekend.

Wouda Piera werd van beroep decoratieschilder met landschappen als specialisatie.

Mannelijk naakt, 1780.

Wouda Piera (1757-1784)

Rijksmuseum Amsterdam

BOEKEN UIT HET STADHUIS

Onlangs werd vastgesteld dat een aantal antieke uitgaven die in het bestand van de Stadhuisbibliotheek voorkwamen, door niemand meer werd geraadpleegd. Het was de aanleiding om contact op te nemen met de bibliotheek van het museum met de vraag of er belangstelling bestond voor de in onbruik geraakte werken. Medio 2005 vond de overdracht plaats van een twintigtal banden: twee stadskronieken, twee verschillende drukken van de Amsterdamse handvestenboeken, vijf werken over architectuur, vijf van economische en juridische aard, en de achtste druk uit 1751 van Johan van Heemskerks *Batavische Arcadia*, een boek dat wordt beschouwd als de eerste herdersroman in de Nederlandse literatuur. Deze uitgave is namelijk, in tegenstelling tot de in het museum aanwezige eerdere druk uit 1663, voorzien van een viertal afbeeldingen.

De keuze van de titels werd hoofdzakelijk gedaan op grond van de behoefte om de reeds aanwezige museumverzameling van oude, Amsterdamse drukken en historisch uitgaven over de stad te completeren. De tussen 1748 en 1778 verschenen *Handvesten ofte privilegien ende octroyen; mitsgaders willekeuren, costuimen, ordonnantiën en handelingen der Stad Amstredam (...)* werd in de eerste plaats gekozen om de in het museum afwezige tweede supplement, maar ook om zijn herkomst. Op de vijf in leer gevatte delen prijkt een gouden stadswapen, wat de redenering rechtvaardigt dat deze versie op het moment van verschijnen is aangeschaft voor gebruik in het raadhuis op de Dam en voor dit doel is ingebonden. Het andere exemplaar uit 1662-1663 blijkt volgens een handgeschreven inscriptie op de titelpagina oorspronkelijk afkomstig van het Chirurgijns Gilde, waardoor het een aanvulling is op andere voorwerpen van dit gilde in de museumcollectie.

Van de bouwkundige boeken is vooral het tot nog toe ontbrekende, tweede deel van de *Afbeeldsels der voornaemste Gebouwen uyt alle die Philips Vingboons geordineert heeft* (1674), in één band gebonden met het eerste deel uit 1648, een belangrijke aanwinst.

Aan de keuze om G.B. Falda's, *Le fontane di Roma (...)* uit 1674 en L. Carlevarijs', *Le fabriche, e vedute di Venetia (...)*, uit 1703 in de museumcollectie op te nemen, ligt weer een andere overweging ten grondslag. Deze boeken sluiten aan bij de belangstelling van Abraham Willet (1825-1888), wiens nalatenschap, zijn woonhuis en kunstverzameling door het museum wordt beheerd. Op zijn reizen door Italië kocht Willet niet alleen kunst, maar ook foto's van Rome en Venetië. Zij tonen hetzelfde beeld van de antieke, Romeinse beschaving als in deze boeken wordt gegeven.

BEELDEN UIT HET GEMEENTEARCHIEF

Vijf naakten van vijf verschillende beeldhouwers uit de 20ste eeuw. Hoewel de beelden in vorm, afmeting en tijdstip van vervaardiging sterk uiteenlopen, hebben ze het model gemeen. Dat model heette Truus Trompert (1915-1977). Trompert beschouwde poseren als een vak. Gedurende haar 40-jarige loopbaan zou ze uitgroeien tot Nederlands bekendste beroepsmodel. Met haar ronde, enigszins voloptueuze vormen was ze het ideale model voor schilders, tekenaars en beeldhouwers. Ze moet duizenden keren vereeuwigd zijn, door bekende en minder bekende kunstenaars. Trompert was een bezield model met een sterke artistieke persoonlijkheid. Ze was daarmee een bron van inspiratie voor beeldhouwers als Mari Andriessen, Hildo Krop en John Rädecker. Charlotte van Pallandt zag in elk van Truus' houdingen een beeld.

Het Gemeentearchief Amsterdam beheert sinds 1993 een omvangrijke Truus Trompert-collectie, die in de loop der jaren is bijeengebracht door de Stichting Modern Mecenaat. De vijf beelden uit die verzameling zijn nu aan het Amsterdams Historisch Museum overgedragen.

Misschien wel de bekendste sculptuur waarvoor Trompert model heeft gestaan is John Rädecker's vrouwenbeeld hoog tegen de pyloon van het Nationaal Monument op de Dam dat in 1956 werd onthuld. Daar symboliseert ze de Nederlandse Maagd of de Vrede, een beeld waarvan het Amsterdams Historisch Museum een fraaie gipsen voorstudie bezit.

De beeldhouwers:

Jos Hoogwout (1892-1978)

Hetty Kater-van der Waerden

(data onbekend)

Bé Thoden van Velzen

(1903-1984)

Ellen Roos (geb. 1926)

John Bier (geb. 1936)

Inv.nrs. BA 4171 t/m BA 4175

Gaten in de bloemdecoratie van de Robe à la Française.

Kraag van het zwarte lijfje ontleed.

En weer in elkaar gezet.

MET FIBERFILL EN STOFZUIGER: DE RESTAURATIE VAN TWEE DAMESKOSTUUMS

De tentoonstelling *Rijk gekleed 1750-1914* was aanleiding om verschillende onderdelen van de textielcollectie te restaureren. Een van de oudste japonnen in de verzameling is een japon uit circa 1755-1760, die bestaat uit een rok met daaroverheen een losse overjapon. In de tweede helft van de 18de eeuw dicteerden het Franse en Engelse hof de mode. Kostbare beschilderde zijden stoffen waren populair. Deze japon, robe à la française genoemd, heeft de kenmerkende rug die in platte plooiën is gelegd en die vanaf de schouders uitwaaiert tot op de grond. De zijde is met de hand beschilderd: meer dan tachtig bloemensoorten, elf vlindersoorten, verschillende insecten en een vogel. Ongebruikelijk is dat de schildering rekening houdt met de patroondelen en de versieringen, belist uniek, want doorgaans gaat het om een doorlopend patroon, dat per meter op de stof is aangebracht. Wie de schitterende japon heeft gedragen is onbekend. Na een langdurig bruikleen vanaf 1970 van de Vak- en Huishoudschool Prinses Irene is de japon in 1998 aan het museum geschonken. De japon verkeerde in zeer fragiele staat.

Verfstoffen met koperoxiden, zoals de kleuren groen en blauw, hadden de zijde aangetast en beschadigd, waardoor de stof zeer dun is geworden en er zelfs scheurtjes en gaten zijn ontstaan. Langs de rand van de overjapon en op de voorzijde van de rok bevindt zich een versiering in de vorm van een slingermotief, die plat en verkreukeld is geworden.

Ruim veertig jaar geleden is de japon ook gerestaureerd, maar de destijds gebruikte lijm heeft de stof hard doen worden. Deze oude restauratie is eerst ongedaan gemaakt. Vervolgens is de zijde op de zwakste plekken – daar waar gaten in de stof zijn gevallen – op zowel voor- als achterzijde verstevigd met kleine stukjes zeer dun gaas (crepeline), die met een speciale acryllijm op de stof zijn aangebracht. De gaten in de stof blijven zichtbaar, maar zijn nu wel verstevigd en kunnen niet groter worden. Naast deze versteviging zijn de vulsels van het slingerornament onder handen genomen. Met fiberfill zijn ze opnieuw opgevuld. Na deze intensieve restauratie is het mogelijk geworden de japon voor toekomstige generaties te behouden.

Het tweede kostuum bestaat uit een lijfje en rok uit circa 1895. Het lijfje en de rok van deze japon horen oorspronkelijk niet bij elkaar, maar werden wel samen getoond. Mogelijk zijn rok en lijfje onderdelen van rouwkleding geweest, de kleur zwart was echter in de laatste vijftien jaar van de 19de eeuw ook mode buiten de rouw om. Het japonlijfje heeft twee opstaande kragen, waarvan de buitenste rijk versierd is. De kraag was deels vervormd. Door slijtage zijn er gaten ontstaan en werd de jute

Gaten in de zwarte rok.

Robe à la française,
circa 1755-1760

– waardoor de kraag stevigheid krijgt – zichtbaar. Daar waar de tule van de kraag de glazen kralen raakte, traden er bruine verkleuringen op. Om het lijfje in een te exposeren staat te brengen, is de buitenste kraag uit elkaar gehaald om vervolgens de zwakke plekken te verstevigen met nieuw toegevoegd katoen. Alle onderdelen waren zeer stoffig, zodat een goede stofzuigbeurt noodzakelijk was. Een klein randje van de jute is weggeknipt en de hoeken zijn wat ronder gemaakt, aangezien de originele zwarte zijde vooral bij de hoekjes erg was beschadigd. Nieuw toegevoegde zwarte zijde is langs de randen van de jute omgeslagen en vastgeregen om de beschadigingen in de zijde te camoufleren. Daar waar gaten in de zijde zaten zijn deze langs de randen vastgenaaid aan de nieuw toegevoegde zijde. Kralen zijn opnieuw op de kraag vastgezet en ook het kant is vast geregen. Ten slotte is de kraag weer aan de jas genaaid. Ook de rok is aangepakt, waarbij eerdere restauraties ongedaan zijn gemaakt. Om de rok op de zwakke plekken waar de slijtgaatjes zitten te verstevigen, is een tegenvoering aangebracht van zwarte zijde, waarop de gaten met spansteken zijn vastgezet op de ondergrond. Textielrestauratrice van het museum, Marijke van de Weerd, werd bij de restauratie van dit lijfje en rok geholpen door Lisca Wurfbain.

Archeologie

Het onderzoeksprogramma van de afdeling Archeologie van het Bureau Monumenten & Archeologie omvatte in 2005 12 opgravingen. Ook zijn 11 korte noodonderzoeken van een dag uitgevoerd. Onderstaand een keuze hieruit. Het onderzoek dat in de Nieuwezijds Kapel heeft plaatsgevonden, vindt u op pagina 15.

Na het verwijderen van het muurwerk tot funderingshoogte kwam een roosterfundering tevoorschijn dat onderbroken is voor de aanleg van de Sint-Bernarduskapel.

Bij het onderzoek naar de gelaagdheid van de IJ-bodem werd tussen wilgentenen van de onderste laag van het zinkstuk een gave baardmankruik gevonden. Naast een mannengezicht met baard is deze 17de-eeuwse kruik ook versierd met het wapen van Amsterdam.

NIEUWE NONNENKLOOSTER

Nadat in 2004 op het terrein tussen de Amstel en het voormalige Nieuwe Nonnenklooster restanten van 16de- en 17de-eeuwse woningen werden onderzocht, kon in 2005 aan de Oude Turfmarkt 129-139 een deel van het kloosterterrein worden opgegraven. De aangetroffen bouwresten bestonden uit delen van de roosterfundering met daarop restanten van de gemetselde muren en funderingsbogen. Het Nieuwe Nonnenklooster vormde de vroegste bebouwing in dit gebied en was dicht tegen de bocht van de Amstel aangebouwd. Dit is duidelijk zichtbaar in het gebogen funderingstracé dat de natuurlijke loop van de rivier volgde. Hoewel het klooster al in 1402 was gesticht, bleek op grond van dendrochronologisch onderzoek dat de muur uit ongeveer 1455 dateert. Ook zijn in de bodem grenzend aan de muur veel fragmenten van plavuizen en daktegels met brandsporen gevonden. Dit bouwpuin is vermoedelijk afkomstig van een deel van het kloostercomplex dat met een grote stadsbrand in 1452 was verwoest.

OP KATTENBURG

De nieuwbouw van een Marechausseekazerne was aanleiding voor een archeologisch onderzoek op Kattenburg. Het voormalige eiland Kattenburg diende vanwege het diepe vaarwater vanaf 1655 als thuisbasis voor de Admiraliteit. Bij de opgraving werd een zware houten beschoeiing gevonden. De constructie bestond uit een rij gekantrechte palen van eikenhout (gemiddeld 26 x 32 cm) die aan de zuidzijde werd geflankeerd door grenenhouten palen met een diameter van 26-28 cm. Tussen de palen vormden 4 cm dikke rechtopstaande eikenhouten planken een keerschot. De beschoeiing werd aan de noordzijde gezekeerd met trekankers van eikenhout. Door de positie van deze trekankers werd duidelijk dat dit niet de noordgrens van het eiland was, maar dat de constructie onderdeel uitmaakte van de dam die in 1790 rond het dok was aangelegd om de aanslibbing van de militaire haven tegen te gaan.

BOLWERK OOSTERBLOKHUIS

Op een nieuwbouwlocatie aan het Professor Tulpplein 2 en 10-12, tegenover het Amstelhotel, werd een bijna acht meter lang fragment van de westelijke zijde van het 17de-eeuwse bolwerk Oosterblokhuis vrijgelegd. De muur was 1,70 meter dik en verbreedde naar onderen met een vertanding van zes steenlagen. Voor het oorspronkelijke metselwerk zijn relatief zachte bakstenen genomen. Aan de buitenkant echter zijn typische 18de-eeuwse klinkers gebruikt. De aanwezigheid van verschillende baksteensoorten duidt erop dat een deel van het metselwerk in een latere periode is vervangen. De vernieuwing met harde klinkers hangt mogelijk samen met de veranderende functie van de bolwerken in de late 18de eeuw tot waterkering. Uit het onderzoek bleek ook dat het muurwerk tot de gedeeltelijke sloop in 1807 direct in open water stond. Daarna begon de gracht met rietgroei te verlanden. Uiteindelijk werd het water rond het bolwerk aangepempt voor de bouw van het Amstelhotel dat in 1866 van start ging.

Oosterblokhuis (detail), 1665
Gemeentearchief Amsterdam

Zicht op de restanten van een 15de-eeuws woonhuis langs de huidige Pieter Jacobszstraat te midden van latere funderingen.

ZES EEUWEN BEWONINGSGESCHIEDENIS

De voormalige stadhuisgarage aan de Oudezijds Voorburgwal 262-266 was in de zomer van 2005 locatie voor archeologisch onderzoek. Dit heeft een gedetailleerd beeld opgeleverd van zes eeuwen bewoningsgeschiedenis. Na ontginning van het gebied vonden er in de tweede helft van de 14de eeuw ophogingen plaats, waarna de percelen aan verschillende eigenaren zijn uitgegeven. Het terrein langs de Pieter Jacobszstraat bleek omstreeks 1400 te zijn bebouwd met houten huizen. In de loop van de 15de eeuw vond verstening plaats en werden de panden geleidelijk breder. Het achterterrein was in die tijd nog geheel onbebouwd. Pas vanaf de 17de eeuw, toen ook de Pieter Jacobszstraat geheel was volgebouwd met stenen huizen, verrezen op het achterterrein kleine gebouwtjes. In de 19de eeuw is het grootste deel van de bebouwing vervangen door nieuwbouw. In de eerste helft van de 20ste eeuw is tengevolge van de herbestemming tot stadhuisgarage een betonvloer aangelegd die de onderliggende archeologische waarden goed bleek te hebben beschermd.

AAN DE KEIZERSGRACHT

Tijdens funderingsherstel aan het pand Keizersgracht 355 werd bij toeval een beerput aangetroffen. De put lag oorspronkelijk buitenshuis, maar is bij een vergroting van het pand inpandig komen te liggen. In overleg met de aannemer kon een archeologisch onderzoek worden ingepast. De put was een rechthoekige constructie van verticale planken. De strotkoker had aan de noordzijde gezeten, want tegen de noordwand bevond zich een grote hoeveelheid afval. De vondsten omvatten onder andere een kraakporseleinen bord en pimpeltje, olielampen, pispotten van roodbakend aardewerk en majolica borden. Voorts zijn enkele 17de-eeuwse kleipijpen, een tinnen lepel en glaswerk aangetroffen.

Enkele vondsten uit de beerput, een grape, een pispot, twee zalfpotten en een tinnen lepel.

ACHT METER ONDER HET DAMRAK

In het kader van de aanleg van de Noord-Zuidlijn zijn drie locaties (Stationsplein, Damrak en Rokin) geselecteerd, waar de komende jaren grootschalig archeologisch onderzoek plaats zal vinden. In het afgelopen jaar vond aan het Damrak de aftrap plaats. Deze eerste fase heeft geresulteerd in een indrukwekkende hoeveelheid vondsten en informatie. Onder de vondsten bevinden zich objecten die met de scheepvaart te maken hebben (bijvoorbeeld breeuwhamers, scheepssintels en bootshaken), die met het dagelijkse leven zijn verbonden (eet- c.q. slachtafval, scherven aardewerk, resten van lederen schoenen) of die wijzen op verschillende ambachten (zoals de honderden messen). Het middeleeuwse militaire leven wordt geïllustreerd aan de hand van vele pijl- en speerpunten, delen van een maliënkolder, enkele ruitersporen en een hellebaard. Het katholieke leven in de Middeleeuwen is in het vondstmateriaal vertegenwoordigd door pelgrimsinsignes, onder andere van steden als Wilsnack, Amersfoort en Amsterdam zelf. Naast het bergen van de tienduizenden vondsten, konden ook resten van het laat middeleeuwse landhoofd, de voorganger van de huidige Nieuwe Brug en de bedding van de Amstel worden gedocumenteerd.

Archeologen verzamelen en documenteren vondsten op acht meter diepte onder het caisson op het Damrak.

Onder de vondsten zijn veel bootshaken die verband houden met de scheepvaart in de monding van de Amstel.

Voorwerpen die afkomstig zijn uit opgravingen door de afdeling Archeologie van bureau Monumenten & Archeologie vallen onder de verantwoordelijkheid van het Amsterdams Historisch Museum. Foto's Wiard Krook, bureau Monumenten & Archeologie.

Museum Willet-Holthuysen

Palet Willet

Een keuze uit de kunstcollectie van Abraham Willet

8 april tot en met 21 augustus 2005

De kunstverzameling van Abraham Willet, de 19de-eeuwse bewoner van het huis, is van een hoge kwaliteit. Met name zijn glas- en zilververzameling was en is van internationaal belang. De tentoonstelling toonde in vier kamers op de eerste verdieping van het huis een rijke en gevarieerde selectie uit deze schitterende collectie.

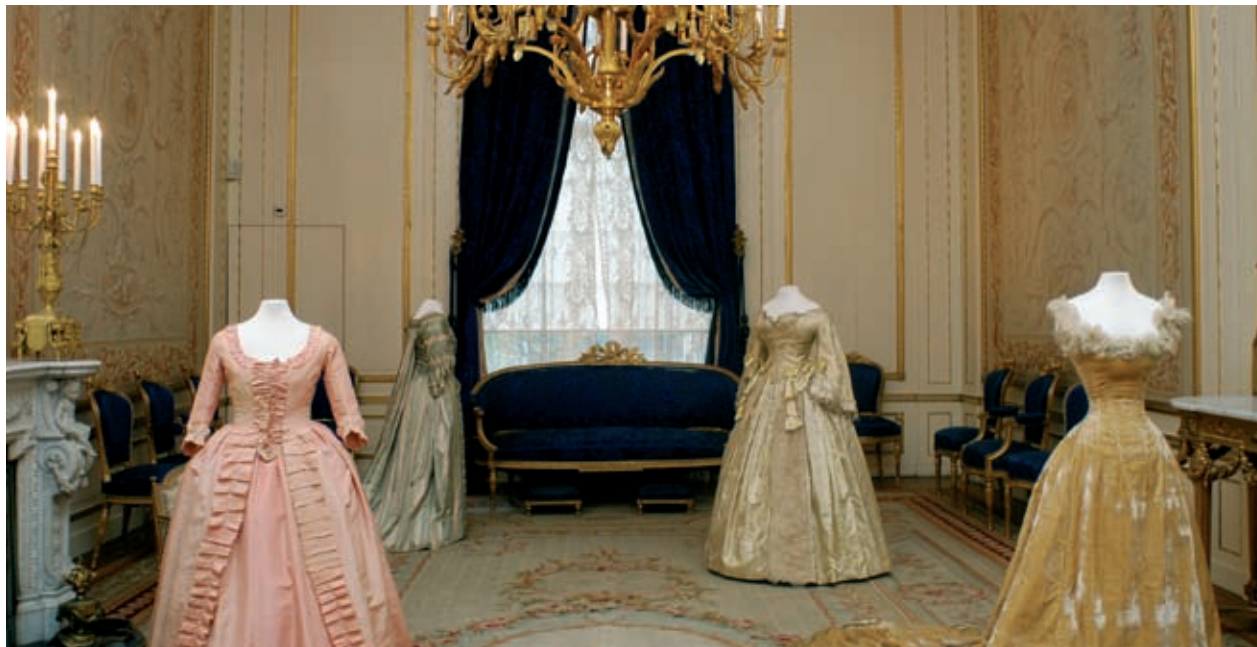
Rijk gekleed 1750-1914

23 september 2004 tot en met 22 januari 2006

Museum Willet-Holthuysen presenteerde de stijlvolle tentoonstelling *Rijk Gekleed 1750-1914*, met hoogtepunten uit de kostuumcollectie van de stad Amsterdam. Deze collectie is door haar omvang, veelzijdigheid en hoge kwaliteit uniek. Een keur aan dames, heren- en kinderkleding werd al jarenlang zorgvuldig bewaard in depots. De hoge kwetsbaarheid van de kostuums maakte het onmogelijk ze tentoon te stellen. Na vakkundige conservering, restauratie en grootschalig onderzoek zijn de schatten uit de verzameling te voorschijn gehaald. Het werd hoog tijd deze kostuums te laten bewonderen en daar hebben we heel wat kostuumliefhebbers een bijzonder genoegen mee gedaan.

Rijk Gekleed toonde meer dan 50 kostuums. Schoenen en modeprenten maakten de presentatie compleet. Nooit eerder paste een collectie zo mooi bij de sfeer van het museum Willet-Holthuysen. Daarom werden de kostuums door het hele grachtenpand opgesteld; de baljurken in de balzaal, onderkleding in de slaapkamer en herenkostuums in de statige blauwe kamer. De gebruikelijke expositiezalen op de bovenste verdieping waren sereen ingericht en gaven aan de hand van de kostuums een

overzicht van de stijlgeschiedenis. Door deze wijze van opstellen had het museum een ziel gekregen, alsof het echtpaar Willet-Holthuysen zo de trap zou komen afdalen om al hun rijk geklede gasten te begroeten. Voor even kon de bezoeker zich wanen in een 'bewoond' herenhuis, waar damesjaponnen, baljurken, corsetten, onderrokken, crinolines, kinderkleding, doopjurkjes, mantilles en herenkostuums een eigen verhaal vertelden.

De samenstelling van de tentoonstelling leverde een indrukwekkend beeld op van de kostuumcollectie van de stad Amsterdam, die groten-deels tot stand is gekomen door schenkingen.

Kunsthistorica Marian Conrads, gespecialiseerd in kledinggedrag, hield een speech tijdens de officiële opening op 22 september, die in de tuin van Museum Willet-Holthuysen plaatsvond.

Samenstelling Annemarie den Dekker, met assistentie van Ninke Bloemberg
Vormgeving Tatyana van Walsum

Publicatie Bij uitgeverij Thoth verscheen *Rijk gekleed. Van doopjurk tot baljapon 1750-1914*, geschreven door conservator Annemarie den Dekker.

Tentoonstelling en publicatie zijn mede tot stand gekomen met subsidie van het Prins Bernhard Cultuurfonds uit het Barbas-van der Klaauw Fonds.

Internationale samenwerking

THE PAPER MUSEUM

Het Amsterdams Historisch Museum kent een jarenlange traditie op het gebied van het onderzoek en de presentatie van de geschiedenis van het verzamelen in de 17de en 18de eeuw. Al vanaf het eind van de jaren '80 van de vorige eeuw wordt in verschillende projecten nauw samengewerkt met de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam en met verschillende Nederlandse specialisten, onder wie Jaap van der Veen, Jan van der Waals en Roelof van Gelder. Vanaf 1993 zijn de werkzaamheden van het museum op dit terrein uitgebreid naar Sint-Petersburg. Met musea en instellingen aldaar kon rond het onderwerp van de wetenschappelijke en culturele contacten tussen Rusland en Nederland ten tijde van tsaar Peter de Grote een uitgebreid netwerk worden opgebouwd. Hierin zijn betrokken verschillende musea en instellingen van de Academie van Wetenschappen in Sint-Petersburg en de Hermitage. Historica Jozien Driessen speelt als kenner van de Russische geschiedenis in de vroeg moderne tijd al jaren een grote rol in de projecten die uit de samenwerking met Sint-Petersburg zijn voortgekomen.

Het boek *The Paper Museum of the Academy of Sciences in St Petersburg* wordt tijdens het Russische staatsbezoek in november 2005 in de ambtswoning van de burgemeester aan president Poetin overhandigd.

Op 7 april vond op de filmzolder van het Amsterdams Historisch Museum de feestelijke presentatie plaats van de publicatie *The Paper Museum of the Academy of Sciences in St Petersburg c. 1725-1760*. Hiermee kwam een eind aan een onderzoeksproject dat gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) plaats had van 1999 tot en met 2001. Doel van het project was de beschrijving en het fotograferen van ruim 2000 aquarellen en tekeningen van objecten die in 18de eeuw deel uitmaakten van de Kunstkamera, het museum van de in 1724 opgerichte Academie van Wetenschappen in Sint-Petersburg. De tekeningen werden in 58 dozen als een zelfstandige groep in een van de zalen van de Kunstkamera bewaard. Naast het catalogiseren van de tekeningen is onderzoek gedaan naar de betekenis van de tekeningen voor de wetenschapsbeoefening in Rusland in de 18de eeuw, voor het kunstonderwijs en voor de verzamelgeschiedenis in breder, Europees, verband.

Aan het project namen van Russische zijde deel de Academie van Wetenschappen in Sint-Petersburg, de Hermitage en ditmaal ook het Russisch Museum. De tekeningen bevinden zich voor een groot deel in de Hermitage en het Archief van de Academie. Een kleiner aantal wordt bewaard in het Russisch Museum. Als coördinatoren traden aan Russische zijde op dr. Natalja Kopaneva van het Archief van de Academie van Wetenschappen en dr. Georgy Vilinbackov van het Staatsmuseum de Hermitage.

Aan Nederlandse zijde waren de coördinatoren dr. Debora Meijers van het Kunsthistorisch Instituut van de Universiteit van Amsterdam en drs. Renée Kistemaker van het Amsterdams Historisch Museum. Van Russische zijde werkten dertien conservatoren en wetenschappers mee aan het onderzoek en aan de beschrijving van de tekeningen. Aan Nederlandse kant was de groep veel kleiner. Hier waren er vier specialisten die een bijdrage aan het project hebben gegeven. Een groep van twaalf specialisten uit verschillende wetenschappelijke disciplines in Nederland heeft het project begeleid en waar nodig een belangrijke aanvullende bijdrage geleverd.

Door de uitgave van de ruim 2000 18de-eeuwse tekeningen van objecten uit de Kunstkamera is het voor het eerst mogelijk een goede indruk te krijgen van de encyclopedische samenstelling van dit museum van de Academie van Wetenschappen, waarvoor de grondslag is gelegd door tsaar Peter de Grote zelf. Hoewel niet alle tekeningen die destijds zijn gemaakt ons zijn overgeleverd (het oorspronkelijke aantal wordt geschat op vier tot vijf duizend) komt de rijkdom en de variatie van deze collecties goed naar voren. Met nauwkeurigheid en meestal met groot vakmanschap zijn planten uit Siberië en Klein Azië, kledingsstukken en gebruiksvoorwerpen van allerlei Siberische volkeren, schitterende Chinese kledingstukken en schilderijen en een groot aantal zoölogische objecten afgebeeld. Verder zijn er veel tekeningen van de muntenverzameling, tekeningen van de archeologische collectie, van de verzameling kunst(ig gemaakte) voorwerpen en de collectie wetenschappelijke instrumenten. Variërend van een West-Europees zwempak uit het begin van de 17de eeuw tot eeuwenoude gouden voorwerpen uit Siberië en foetussen op sterk water, het is allemaal in kleur te vinden en te bekijken op de dvd in het boek. De catalogusteksten zijn in het Engels, evenals de essays en inleidende artikelen in het rijk geïllustreerde boek.

The Paper Museum of the Academy of Sciences in St Petersburg c. 1725-1760. Introduction and Interpretation. Ed. Renée E. Kistemaker, Natalya P. Kopaneva, Debora J. Meijers, Georgy V. Vilinbackov. Amsterdam 2005, 348 pagina's. Edita-KNAW publishers. edita@bureau.knaw.nl. Het boek en de dvd zijn te koop in de boekhandel en bij uitgeverij Edita van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, die de productie van de Engelse uitgave voor zijn rekening heeft genomen. De resultaten van het onderzoek zijn ook beschikbaar in een Russischtalige, tweedelige, uitgave. Deze is vrijwel gereed.

CITY MUSEUMS AS CENTRES OF CIVIC DIALOGUE?

Van 3 tot en met 5 november is in Amsterdam de Vierde Conferentie van de Internationale Vereniging van Stadsmusea gehouden onder de titel *City Museums as Centres of Civic Dialogue?* Het Amsterdams Historisch Museum was verantwoordelijk voor de organisatie. De conferentie vond plaats in het Trippenhuys, zetel van de Koninklijke Academie van Wetenschappen, aan de Kloveniersburgwal in Amsterdam. Op de avond vóór het begin van de conferentie was er een feestelijke ontvangst met lopend buffet in Willet-Holthuysen. Aan het eind van de eerste dag kregen de deelnemers ruim gelegenheid het Amsterdams Historisch Museum te bezoeken, waarna er een zeer geanimeerd diner plaatsvond in museumrestaurant David & Goliath. Op de tweede dag is 's avonds gegeten bij *Imagine Identity and Culture* in de Bijlmermeer. Op de derde dag vond een excursie plaats naar de historische musea van Rotterdam en Den Haag. Ter afsluiting kon men deelnemen aan de museumnacht.

Op de conferentie stond de moderne stad centraal. In twee keynote lezingen gingen wetenschappers van de Universiteit van Amsterdam en van de University of Southern California in op de grote fysieke en maatschappelijke veranderingen van steden in de 20ste eeuw en op de beelden en beeldvorming van steden. Vervolgens konden de deelnemers aan de hand van drie thema's onderzoeken hoe stadsmusea zich tot de moderne stad verhouden. Hoe schrijven deze musea geschiedenis, in hoeverre zijn zij podia voor of instrumenteel in bepaalde stedelijke en maatschappelijke veranderingen? Dragen stadsmusea bij tot de beeldvorming van de stad? Deze en vele andere vragen kwamen tijdens de parallele werkgroepen die tijdens elk van de drie thema's werden gehouden, aan bod. Ieder thema werd kort plenair ingeleid en afgesloten.

De 160 deelnemers aan de conferentie waren in de eerste plaats afkomstig uit stadsmusea. Daarnaast namen specialisten van verschillende universiteiten, van toeristenbureau's, van woningbouwcorporaties, projectbureau's, fondsen en studenten deel. In totaal waren 26 landen uit West- en Oost-Europa, Afrika en Noord-Amerika vertegenwoordigd.

De primaire doelstelling van de conferentie was de uitwisseling van ervaringen en het opdoen van nieuwe informatie voor deelnemers afkomstig uit de stadsmusea. Daarnaast wilde de conferentie een bijdrage leveren aan de verdere gedachtenvorming over de rol van stadsmusea in de steden van de 21ste eeuw. Juist door de uiteenlopende museale, nationale en etnische achtergronden van de congresgangers en door de brede spreiding in leeftijd zijn beide doelstellingen, zo bleek uit de schriftelijke en mondelinge reacties tijdens en na afloop van de conferentie, ruimschoots geslaagd. De werkvorm, namelijk de afwisseling van plenaire lezingen met intensieve en lang te voren voorbereide werkgroepsessies, droeg aan dit succes bij.

Inmiddels zijn de voorbereidingen voor de publicatie van de lezingen, de discussies in de werkgroepen en de conclusies van de conferentie in volle gang. De teksten zullen in het Engels worden gepubliceerd, tevens de voertaal van de conferentie. Het is de bedoeling de publicatie in het voorjaar van 2006 gereed te hebben.

AANWINST/AANKOOP
Vlaggen in de Kalverstraat,
 1935-1939

Kees Maks (1876-1967)
Olieverf op doek,
94,6 x 74,5 cm
Inv.nr. SA 55027

Een zonnige dag in de Kalverstraat, waar de vlaggen uithangen ter gelegenheid van de verjaardag van koningin Wilhelmina op 31 augustus. Kees Maks moet gefascineerd zijn geweest door de licht- en kleureffecten op de enorme vlaggen en de weerkaatsingen ervan in de halfbeschaduwde straat. Amsterdamse stadsgezichten van Maks zijn relatief schaars. Hij is in het begin van

de 20ste eeuw vooral bekend geworden om zijn afbeeldingen van het mondaine uitgaansleven in Amsterdam en in Parijs. Ook was het vrouwelijk naakt een van zijn favoriete onderwerpen. Een aantal gezichten in de stad beeldde hij echter meermalen af: het Rembrandtplein, het Rokin gezien vanuit de kunstenaarsociëteit Arti et Amicitiae en het uitzicht vanuit zijn atelier op het Prinseneiland. Een fraaie versie van dit laatste uitzicht heeft het museum in 2003 kunnen verwerven. Een Kalverstraat van zijn hand was voorsnog onbekend. De verrassing was groot toen dit doek ter verkoop werd aangeboden.

Maks' leermeester en buurman George Hendrik Breitner heeft eveneens het vlagvertoon in de Kalverstraat rond Koninginnedag geschilderd, zelfs in verschillende versies, maar dan met echt 'Breitner' weer: grijs en druilerig. Breitners donkere impressies hebben zijn enige leerling nauwelijks beïnvloed. In opzet is Maks' Kalverstraat even robuust als die van Breitner, maar in het kleurgebruik en het licht-donkerspel is Kees Maks volstrekt zijn eigen meester.

Bijlagen

BEZOEKERSAANTALLEN

- * Bij de tentoonstelling Liefde te koop hebben 51.783 bezoekers ook de tent op de binnenplaats bezocht.
- ** Hoog bezoekersaantal i.v.m. succesvolle tentoonstelling Breitners Amsterdam.
- *** De telling van de Schuttersgalerij heeft in 2004 soms gehaperd.

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

	2001	2002	2003	2004	2005
Betalend	42.448	59.528	49.152	59.692	69.124
MJK	16.780	40.116	33.144	53.090	34.103
Korting	72.006	58.320	62.736	70.150	53.978
School	7.820	8.308	9.752	17.132	20.768
<i>Subtotaal</i>	139.054	166.272	154.784	200.064	177.973
Binnenplaats		51.783			
<i>Totaal</i>	139.054	218.055*	154.784	200.064**	177.973

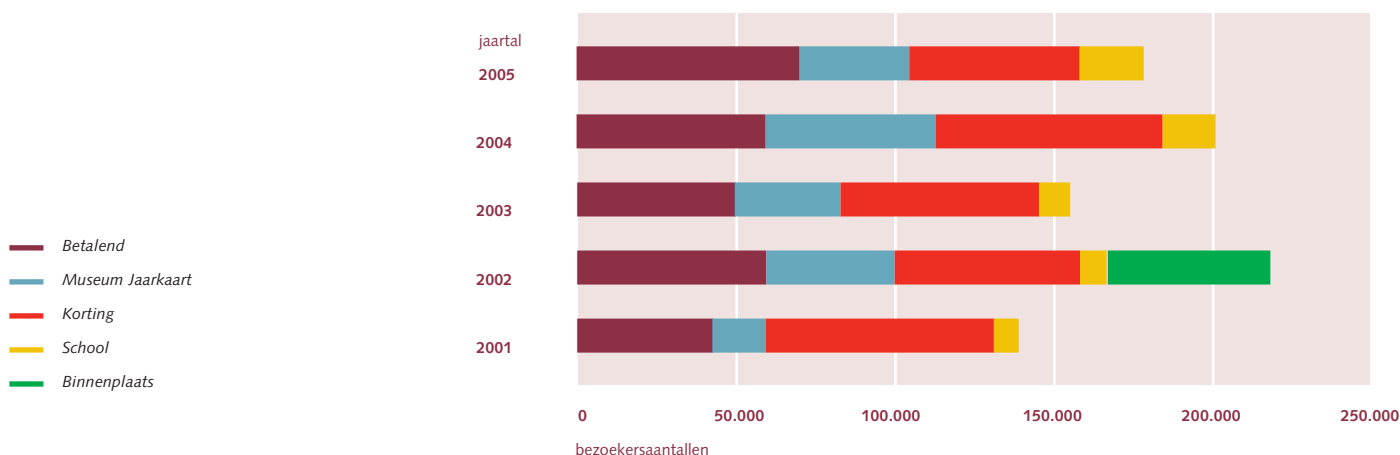
MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	2001	2002	2003	2004	2005
Betalend	22.196	22.663	19.994	19.994	23.901
MJK	3.978	6.122	8.383	9.226	11.554
Korting	23.957	26.249	22.040	18.944	17.534
School	1.738	.770	1.391	2.069	1.301
<i>Totaal</i>	51.869	55.804	51.808	50.233	53.402

SCHUTTERS GALERIJ

	2001	2002	2003	2004	2005
<i>Totaal</i>	300.217	280.916	271.800	219.934***	304.773

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

GROEPSGEGEVENS

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM EN MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Basis-/Speciaal onderwijs	72	100	150	100	184	475	723
Voortgezet onderwijs	100	201	255	250	290	355	307
MBO	6	43	2	11	20	14	40
HBO	15	20	9	35	16	30	38
Universiteit	25	45	41	31	48	47	66
Onderwijs voor volwassenen	35	42	37	46	53	77	77
Diversen	95	330	260	467	487	535	492
Totaal	348 *	81	767 **	940	1.098	1.533	1.743
<i>Groepen o.l.v. een museumdocent</i>	224	301	422	456	606	635	1.059

* In 1999 is het Amsterdams Historisch Museum van 1 januari tot 10 december i.v.m. renovatie en herinrichting voor een groot deel gesloten geweest.

** In 2001 zijn de zalen 4 t/m 10 in het Amsterdams Historisch Museum i.v.m. renovatie van juli t/m december gesloten geweest.

GROEPSBEZOEK

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

	2004	2005	2004	2005
Basis-/Speciaal onderwijs	401	683	74	40
Voortgezet onderwijs	334	270	21	37
MBO	11	28	3	12
HBO	29	37	1	1
Universiteit	44	65	3	1
Onderwijs voor volwassenen	70	75	7	2
Diversen	331	316	95	176
Totaal aantal educatieve groepen	1.220	1.474	204	269

Groepsbezoek in 2005

Bij het basisonderwijs kwamen 339 groepen via de Kunstkijkuren. Bij het volwassenonderwijs waren 65 groepen via het nieuwe programma Mijn Mokum voor nieuw- en oudkomers. Bij de diversen waren 84 groepen uit de welzijnsector (o.a. NSO, buurthuizen, migrantenorganisaties).

In het algemeen kan worden gesteld dat nieuw ontwikkelde programma's, waaronder Oma's tijd, Mijn Mokum en programma's bij de tentoonstelling Stadse Beesten hebben geleid tot een behoorlijke toename van het groepsbezoek

TENTOONSTELLINGEN IN 2006

IN HET AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM:

Mijn hoofddoek

16 februari tot en met 14 mei 2006

Het museum verzamelde voor deze presentatie verhalen, uitspraken en een groot aantal hoofddoeken die Amsterdamse moslima's aan het museum hebben uitgeleend.

Anne Frank - haar leven in brieven

12 april 2006 tot en met 3 september 2006

Annes kinderbrieven vertellen samen met haar dagboekbrieven het verhaal van een meisje dat zich - tegen de achtergrond van een stad in oorlogstijd - ontwikkelt van een briefschrijfster uit de Amsterdamse Rivierenbuurt tot een auteur van wereldfaam.

Rembrandt puur

12 mei tot en met 13 augustus 2006

Ter gelegenheid van het Rembrandtjaar toont het museum zijn kleine maar verrassende Rembrandtcollectie. Tekeningen, etsen en het schilderij *De anatomische les van Dr. Deijman* uit 1656 worden tentoongesteld.

Geef mij maar Amsterdam

13 oktober 2006 tot en met 18 februari 2007

De tentoonstelling laat het verband zien tussen liedjes over Amsterdam en de geschiedenis van de stad. Er is natuurlijk aandacht voor de muziek, de teksten en de zaken die worden bezongen, van een 'stijfselkissie' tot de Westertoren. Kortom, meer dan een eeuw cultuur aan de hand van het Amsterdamse lied.

IN MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN:

Palet Willet

20 februari tot en met 5 november 2006

Grootzilver

1 december 2006 tot en met 8 april 2007

Het museum toont Amsterdams grootzilver, als terrines en dekschalen, uit de eerste helft van de 19de eeuw. De stukken zijn afkomstig uit de winkels van Diederik Lodewijk Bennwitz (1764-1826) en Adrianus Bonebakker (1767-1842). Zij waren in hun tijd de belangrijkste Amsterdamse kashouders: winkeliers op het gebied van gouden en zilveren voorwerpen en juwelen.

BESTUUR VAN DE STICHTING AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

De Stichting Amsterdams Historisch Museum heeft ten doel de belangen van het Amsterdams Historisch Museum te bevorderen in de meest uitgebreide zin van het woord. De Stichting voert het beheer over Het Genootschap Amsterdams Historisch Museum.

Mr. W.F.C. Stevens
Mr. G.W. baron van der Feltz
G.J.A. van der Lugt
Drs. Ed. van Thijn
Ir. C. den Hartog
Mr. J.Ch.L. Kuiper
Prof.dr. P. de Rooij
Mr. Chr.P. van Eeghen
Mr. R.J. graaf Schimmelpennick

LEDEN VAN HET GENOOTSCHAP AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM IN 2004

Het museum beoogt met Het Genootschap het Amsterdamse bedrijfsleven te betrekken bij het vergroten van het maatschappelijk draagvlak van het museum en tevens extra inkomsten te verwerven teneinde de museale activiteiten van het museum uit te kunnen breiden.

Leden van het genootschap Amsterdams Historisch Museum op 31 december 2005:

ABN AMRO Bank N.V.	Ispa Plastics
Accountancy & Consultancy Amsterdam	Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Amsterdam
AON Groep Nederland bv	Kas Bank
Bank Insinger de Beaufort N.V.	Koninklijke Fabrieken
Barbizon Palace Hotel	Posthumus BV
Bos Management	Koninklijke Luchtvaart Maat- schappij NV
Bouw- en Aanneming-mij. Derksen & Singerling B.V.	Koninklijke Philips Electronics N.V.
Bouwfonds MAB development	Koninklijke Vendex KBB N.V.
Breedveld en Schröder BV	Koopmans' Drukkerij BV
Buhrmann	KPMG
Citibank N.A.	Kroonenberg Groep
Delta Lloyd Verzekeringen NV	Motivaction
B.A. van Doorn & Comp.	N.V. NUON Holding
Dorned B.V.	De Nederlandsche Bank N.V.
EBW Installatietechnieken	Oranje-Nassau Groep BV
Ernst & Young	Randstad
Galjema B.V. Technisch Advies- bureau	Rijnja Repro BV
Getronics Pinkroccade	Sargentini B.V.
The Grand Amsterdam-Sofitel	Theodoor Gilissen Bankiers N.V.
Demeure Hotels	Ubachs Betimmeringen
Heineken Nederland B.V.	VABE Beheer B.V.
Hillen & Roosen B.V.	bv VechtMetrieur
ING Bank	Yapi Kredi Bank
	Ymere

AANWINST/AANKOOP Gegraveerd kelkglas, twee- de kwart 18de eeuw

Makers onbekend
Glas: Engeland, gravure:
Noordelijke Nederlanden,
hoogte 16,9 cm
Inv.nr. KA 22022

De gegraveerde versiering van het ragfijne glas oogt weinig spectaculair, maar is toch heel bijzonder. Rond de kelk is spiraalsgewijs het vers 'De Glasblaaser' van de Amsterdamse tekenaar en graveur Jan Luyken (1649-1712) geschreven. De onbekende glasgraveur, wiens naam mogelijk met de letter 'K' op de onderkant van de voet is aangeduid, heeft de regels met een harde diamantstift op het glas aangebracht. Dat heeft hij heel precies gedaan, want te oordelen naar het gebruikte lettertype heeft hij waarschijnlijk de eerste druk van Luykens 'Het Menselyk Bedyf' als voorbeeld gebruikt. In

1694 gaf Jan Luyken de publicatie samen met zijn zoon Casper (1672-1708) in eigen beheer uit. Het is een boek over menselijke bezigheden: ambachten en beroepen, waarin ook 'De Glasblaaser' is opgenomen. Behalve een benaming en een motto, voorzag Luyken, die een zeer vroom man was, elke prent van een kort, stichtelijk gedicht. De prenten waren bij verschijnen al populair en zij werden in de eeuwen die volgden vele malen gekopieerd en gereproduceerd. Nog steeds behoren ze tot het bekendste Nederlandse cultuurgoed uit de 17de eeuw. De graveur van dit 18de-eeuwse glas koos juist niet voor de afbeelding maar voor de tekst, die hier subtiel samenvalt met het broze karakter van het materiaal glas. Het Amsterdams Historisch Museum bezit de compleetste Luyken-verzameling ter wereld. Het glas is een welkome aanvulling op deze collectie.

Annual Report Summary

LOTS OF EXHIBITIONS, FLOCKS OF VISITORS

Planned as a family attraction, *City Animals (Stadse Beesten)* lured both young and old, from tiny tots to eager grandparents – and in the museum visitors' book they recorded how much they had enjoyed it. The press, too, wrote enthusiastically about the exhibition – public and press both found the interactive aspects particularly appealing and instructive. In the presentation *Sugar (Suiker)*, the fascinating history of sugar was revealed – and held many surprises. Visitors could find out about the part played in this story by the city of Amsterdam, with all its ups and downs, as well as the dark side of the tale – the sugar plantations with their slave labour. The pièce de résistance was a model of a sugar confectionery once made to decorate the festive board of an 18th-century burgomaster and his wife. The Willet-Holthuysen Museum presented the exhibition *Dress to impress 1750-1914 (Rijk gekleed)*, which was a sheer visual delight and allowed us a nostalgic glimpse at the glory of our yesterdays. The 17th-century canal house, now home to this museum, displayed one remarkable outfit after the other, all assembled from the treasure trove of the city's collection. During the year 2005 the museum also held various small exhibitions, including one on *Sailors' Tattoos (Zeemanstatoeages)*, and in this way once more attracted a very varied public.

IN MEMORIAM BOB HAAK

In May of last year Bob Haak (1926-2005), former director of the Amsterdam Historical Museum, died. He had joined the staff as chief curator in 1963 and was a key figure in creating a vibrant new historical museum. After the opening of the museum in 1975 he became its director. Bob Haak was also one of the founders of the Rembrandt Research Project, a group of experts that from 1968 onwards has been internationally active in the reassessment of Rembrandt's work. In the world of books, he produced two impressive works, namely *Rembrandt, his life, work, and times* and *Dutch Painters in the Golden Age*, which has become a standard reference work for students and art historians. In 1992, he received an honorary doctorate from the University of Amsterdam. This was a fitting tribute to someone possessing so wide and detailed a knowledge, in particular of the painters of the 17th century. Bob Haak will long be remembered in the museum and the art world.

THE MUSEUM AS INNOVATOR

If you can imagine the past, you will be able to orientate yourself in the present. With this motto in mind, the museum tries to involve people of Amsterdam with their city. It aims to tell them about the city's history and let them become part of that ongoing story, sharing and shaping. Many, including those in government, see this approach as innovative. We now offer a wide selection of exhibitions, educational programs and public events. With our so-called 'biographical collection' we contrive to reach and involve a wide variety of Amsterdammers with a very different background, age and experience. As part of the teaching course 'Dutch as a Second Language' we offer a programme about the city where the participants live, and we are collecting the histories of the residents of East Amsterdam, in the form of their own stories, which are then published on a website.

ACQUISITION/GIFT

Cap, c. 1860
 Velvet, embroidered with metal thread, leather lining, gold-coloured tassel
 inv.no. KA 21999

Since the 16th century, caps have been worn indoors as part of the informal dress of gentlemen from higher social circles. The caps would often be worn together with a dressing gown. Cap and gown both offered protection against the cold and draughts drifting through many Dutch houses. By the 18th century the combined cap and gown was so accepted that men would often wear them outside, or indeed, dressed

in this way, would have their portraits painted. But by the close of the 18th century caps had become passé. Around the middle of the 19th century, there was a brief revival of this headgear. The red velvet cap seen here dates from around 1860. During those years there was a growing interest in all things Oriental, evidenced by the choice of fabrics. Fashion-conscious men paraded at home in elegant dressing gowns and – caps. The caps of this period resemble Turkish fezzes, are often embroidered, frequently have a tassel. One such cap is shown in the photograph on page 38, worn by the collector Abraham Willet.

In 2005 our museum organized the conference ‘City Museums as Centres of Civic Dialogue?’ focusing on the question as to what role urban museums in particular could play in a swiftly-changing society. At this conference African, American and (East) European museum colleagues met and exchanged ideas and experiences. Dutch museums as well as those from other countries frequently invite staff from the Amsterdam Historical Museum to brainstorm with them, debating innovative approaches to museum work and the place of the museum in contemporary society.

‘THE PAPER MUSEUM’ COMPLETED

The year 2005 also saw the festive presentation in the Amsterdam Historical Museum of the publication *The Paper Museum of the Academy of Sciences in St Petersburg c. 1725-1760*. This completed a research project running from 1999 through 2001 and financed by the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences. The project aimed to describe and photograph about 2,000 watercolours and drawings of objects that formed part of the 18th-century Cabinet of Curiosities, a museum founded by the Academy of Sciences which was set up in St Petersburg in 1724. As well as cataloguing the drawings, studies were made of the place and significance of the drawing in the Russia of the 18th century. Research was carried out, for instance, into the place of this kind of drawings in art education, and their role in the history of collecting, as seen in a wider European context.

The Russian contribution to the project came from the Academy of Sciences in St Petersburg, the Hermitage and the Russian Museum. The coordinators for the Russian contingent were Dr Natalja Kopaneva, working in the archives department of the Academy of Sciences, and Dr Georgy Vilinbakhov, adjunct director of the Hermitage. The coordinators for the Netherlands were Dr Debora Meijers, on the academic staff of the Art-Historical Institute of the University of Amsterdam, and Renée Kistemaker MA of the Amsterdam Historical Museum. This publication, detailing the 2,000 and more 18th-century drawings of objects in the Cabinet of Curiosities (*Kunstkamera*) makes it possible for the first time to gain an impression of the encyclopaedic collection of this museum of the Academy of Sciences – the basis of which was laid by tsar Peter the Great. Although not illustrating all the drawings which once existed (it is estimated that the original number reached between four and five thousand) this book provides remarkable proof of the wealth and variety of these collections of rarities.

The Paper Museum of the Academy of Sciences in St Petersburg c. 1725-1760. Introduction and Interpretation. Ed. Renée E. Kistemaker, Natalya P. Kopaneva, Debora J. Meijers, Georgy V. Vilinbakhov. Amsterdam 2005, 348 pages. Edita-KNAW publishers. edita@bureau.knaw.nl

COLOFON

uitgave Amsterdams Historisch Museum - afdeling Public Relations en Marketing - 2006
samenvatting en redactie Hinke Wiggers en Pauline Kruseman
bijdragen Annemarie den Dekker, Jerzy Gawronski (afdeling Archeologie van bureau Monumenten & Archeologie), Jeroen Gerlag, Huub Glerum, Renée Kistemaker, Damiët Kuin, Lucie Snoeker, Bert Vreeken, Annemarie de Wildt
grafische vormgeving Neon, Amsterdam
foto's Amsterdams Historisch Museum, tenzij anders vermeld
vertaling annual report summary Wendie Shaffer, Amsterdam
lithografie MediaTraffic Press, Amsterdam
druk Koopmans' drukkerij, Hoorn
papier Dit jaarverslag is gedrukt op Mediaprint zijdemat, chloorarm papier

AMSTERDAMS HISTORISCH MUSEUM

bezoekadressen Kalverstraat 92, Nieuwezijds Voorburgwal 357, Sint-Luciënsteeg 27
openingstijden maandag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur, zaterdag en zondag 11.00-17.00 uur
(1 januari, 30 april en 25 december gesloten)
openbaar vervoer tramlijnen 1, 2, 4, 5, 9, 14, 16, 24, 25, halte spui
postadres Postbus 3302, 1001 AC Amsterdam
telefoon (020) 5231822
fax (020) 6207789
e-mail info@ahm.amsterdam.nl
internet www.ahm.nl

MUSEUM WILLET-HOLTHUYSEN

bezoekadres Herengracht 605
openingstijden maandag t/m vrijdag 10.00-17.00 uur, zaterdag en zondag 11.00-17.00 uur
(1 januari, 30 april en 25 december gesloten)
openbaar vervoer tramlijnen 4, 9, 14, halte Rembrandtplein, metrohalte Waterloooplein
postadres Postbus 3302, 1001 AC Amsterdam
telefoon (020) 5231822
fax (020) 6207789
e-mail info@ahm.amsterdam.nl
internet www.willetholthuysen.nl